

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΣΑΜΟΝ

(17 ΣΕΠΤ. - 7 ΟΚΤ. 1966)

ΥΠΟ ΣΤ. ΚΑΡΑΚΑΣΗ

Εἰς τὴν ἐκτελεσθεῖσαν ὑπ' ἐμοῦ μουσικὴν καὶ λαογραφικὴν ἀποστολὴν ταύτην εἰς τὰ χωρία: Πάνδροσον (πρόφην Ἄνω Ἀρβανῖτες), Μανρατζαῖοι, Κουμαραδαῖοι, Παγώντα, Καρλόβασι (Λιμένος) καὶ Πλάτανος, ἐπέτυχον τὴν ἡχογράφησιν ἐπὶ ταινιῶν μαγνητοφώνου 131 δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ λαϊκῶν χορῶν (βλ. εἰς τὸ βιβλίον εἰσαγωγῆς μουσικῆς ὕλης ὑπ' ἀριθμ. 14210-14338 πρὸς δὲ καὶ δύο ἄλλας ἡχογραφήσεις λαογραφικῆς ὕλης. Παρὰλλήλως κατέγραψα καὶ ἄλλην λαογραφικὴν ὕλην εἰς σελ. 322, σχ. 8ου μεγ., ἡ ὁποία κατετέθη εἰς τὸ Κέντρον Λαογραφίας ὑπ' αὐτ. ἀριθμ. εἰσαγ. 3038.

Τὸ 1964 εἶχε πραγματοποιηθῇ ἐν τῷ λαογραφικῷ ἀποστολὴ εἰς τὴν νῆσον ταύτην ὑπὸ τοῦ συντάκτου Στεφ. Ήμελλον, ὅστις προσέβη εἰς ἔρευναν εἰς τὰ χωρία Πάνδροσον (πρόφην Τηγάρι), τὴν Χώραν τῶν Μυτιληνῶν καὶ τὸ Παλιό-καστρον¹.

Εἰς τὴν ὥς ἄνω ἡχογραφηθεῖσαν μουσικὴν ὕλην περιλαμβάνονται: κάλαντα τραγούδια ἀποκριάτικα, λατρευτικά, τοῦ Κλήδου, τῆς καύνιας, τοῦ γάμου, ἐρωτικά, μοιρολόγια κ.ἄ. Παρὰλλήλως πρὸς τὴν συλλογὴν μουσικῆς ὕλης συνέλεξα καὶ διάφορα ἔθιμα τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ὥς ἐκ τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν, τὰς ἀπόκρεως, τὴν λαϊκὴν μαντείαν κ.ἄ., προσέτι δὲ πληροφροῦς περὶ τῆς βιοτεχνίας, τῆς ἀγγειοπλαστικῆς τέχνης, ποὺ ἄλλοτε ἤκμαζεν εἰς τὴν νῆσον, καθὼς καὶ περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν ξυλανθράκων (καμίνι).

Δημοσιεύομεν ἑπτὰ ἄσματα, χαρακτηριστικὰ τῆς δημοτικῆς μουσικῆς τῆς Σάμου:

α) Κάλανδρα (ἀριθμ. 1). Πρόκειται περὶ τῶν καλάνδων, τὰ ὁποῖα τείνουν νὰ λησμονηθοῦν, διότι δὲν ἄδονται πλέον. Παλαιότερον ἤδοντο κατὰ τὰ Θεοφάνεια ὑπὸ ὁμίλων ἀνδρῶν μὲ συνοδείαν τσαμπούνας. Οἱ τραγουδισταὶ περιήρχοντο τὰς φιλικὰς οἰκίας καὶ τὰ καταστήματα καὶ ἐτραγουδοῦσαν ἐπαίνους διὰ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, ἐλάμβανον δὲ συνήθως ὥς φιλοδώρημα χρηματικόν τι ποσὸν ἢ εἶδη τροφίμων. Εἰς τοὺς ὁμίλους οἱ ὁποῖοι ἔπαλλον τὰ κάλαντα εἰς τὰ ποιμνιοστά-

¹ Βλ. εἰς Ἐπετ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου, τόμ. 17 (1964), ἐν Ἀθήναις 1965, σελ. 190-203.

σια (στάνες) προσεφέροντο ὑπὸ τοῦ βοσκοῦ (τσέλιγκα) ἀμνὸς ἢ μία γίδα ὥς δωρον¹. Πρὸ τοῦ 1922 μετέβαινον καὶ εἰς τοὺς ἀπέναντι εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν οἰκοῦντας Ἑλληνας.

Ἡ κατωτέρω μουσικὴ τῶν καλάνδων τούτων ἀνήκει εἰς τὸν τρόπον τοῦ γέ (Α' ἤχος τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησ. μουσικῆς). Τονικὴ $fa^2 = ré^2$. Ἡ μελωδία εἰς 12 μέτρα τῶν 4/8 (πλὴν ἑνὸς τῶν 3/4) ἀντιστοιχεῖ εἰς ἓνα 15σύλλαβον στίχον καὶ ἔχει ἕκτασιν μιᾶς πέμπτης.

Ἄς τὸ κα - λη - με - ρη με - ρή, με -
 ρή - σω - με κί - αὐ - τὸ κί - αὐ - τὸ τ' ἀν -
 τρο - ῖ - νά - τὰ ὠ - ρέ

Ἄς τὸ καλημερήσωμε κι αὐτὸ ἀντροῦνάκι,
 τὴν πέριδικα καὶ τὸν αὐτὸ καὶ τὸ περιστεράκι,
 πῶχει τὰ σπύτια τὰ ψηλά, τὰ μαρμαροχτισμένα.
 Τρεῖς Ἕλληνες τὰ χιτῶνες, τρεῖς καλαντιρειωμένοι.
 Βάζουν τὴν πέτρα μάλαμα, γιὰ λάσπη ἔβαζαν ἄσῃμι,
 γι' ἀντὶ γιὰ λιανοχάλικα ψιλὸ μαργαριτάρι.

Καὶ μέσ' τῇ μέσῃ τοῦ σπιτιοῦ ἀφέντης μας κοιμᾶται κλπ.²

β) Τραγοῦδι τοῦ γάμου (ἀρ. 2). Ἀνήκει εἰς τὸν διατονικὸν τρόπον τοῦ sol, ὁ ὁποῖος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν Δ' ἤχον τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, τὸν λεγόμενον «Ἁγία», ποὺ εἶχε βάσιν τὸ Δῆ (= sol). Ἡ τονικὴ $fa^2 = sol^2$. Ἡ μελωδία εἰς 8 μέτρα τῶν 4/8 (εἰς δύο κινήσεις) ἀντιστοιχεῖ εἰς ἓνα 15σύλ-

¹ Βλ. Ἐ. Ἱ. Σταματιάδου, Σαμιακά, τόμ. Ε', ἐν Σάμῳ 1887, σ. 329 - 364. Ν. Ἱ Ζαφειρίου, Τὰ Θεοφάνεια (τὰ Φῶτα) στὴ Σάμο. Ἀρχεῖον Σάμου, τόμ. 3, σ. 232-234.

² Βλ. συνέχειαν τοῦ ᾠσματος εἰς γ/φον, ἀρ. 3038, σ. 7. Ε.Μ.Σ. ἀρ. εἰς. 14211, ἀριθμ. ταιν. 1049 Α₂. Τραγουδεῖ ὁμάς ἀνδρῶν ἀπὸ τοὺς Ἄνω Ἀρβανίτες.

λαβον στίχον καὶ ἔχει ἑκτασιν μιᾶς ἑβδομῆς. Τὸ γύρισμα εἰς ἕξ μέτρα ἀντιστοιχεῖ εἰς δύο συλλαβούς στίχους¹.

~ 96

1 Ἄρ-χι-σερ γλῶσ - σα μ' ἄρ - χι - σε - - - - - ες

Τρα - - γού· δια ν' ἄ - - - - - ρα διὰ - - - - - σης

2 Τὸν ἄγ-γε-λο — μέ — τὸ σπα - δί

νὰ — — — τὸ - νε κα — — — τε - βά - - - - -

Εἰσαγωγὴ

σης — — — Ἄρ-χι-σερ μου· κερ — — — μου γλῶσ - σα -

ἴπέ - — — παι· νέ - μα - τα — — — κα - μπό - σα.

Τὸν

Ἄρχισες, γλῶσσα μ', ἄρχισες, τραγούδια ν' ἀραδιάσης (δὺς)
τὸν ἄγγελο μέ τὸ σπαθὶ νὰ τόνε κατεβάσης.

— ἄρχισες, γλνκεῖά μου γλῶσσα,
ἴπέ, παινέματα καμπόσα.

Γαμπρέ μου, βέργα μάλαμα, νυφούλα μ', βέργ' ἄσῃμι, (δὺς)
ταιριάζατε στήν ἔμορφιά καὶ στήν ταπεινοσύνη.

— Σένα τὰ λέγω κι ἄκουσ' τα,
χαρὶ πᾶρε καὶ γράψε τα κλπ.²

¹ Τὴν ἐπανάληψιν ἐκτελεῖ ὁμᾶς γυναικῶν μὲ μικρὰς μελωδικὰς παραλλαγὰς. Οἱ φθόγγοι τούτων τίθενται ἐντὸς παρενθέσεων.

² Βλ. συνέχειαν εἰς χ/φον, σελ. 163. Ε.Μ.Σ. ἀρ. εἰς. 14326, ἀρ. ταιν. 1062 Β₁. Τραγουδεῖ ἡ Ἑλένη Μενέγα καὶ ὁμᾶς γυναικῶν ἀπὸ τὸν Πλάτανον.

γ) Τραγούδι τοῦ γάμου εἰς ἄλλον σκοπὸν(ἀρ. 3). Ἐκτελεῖται εἰς τὸν τρόπον τοῦ μι, ἀντίστοιχον τοῦ Δ' ἤχου ἢ Λεγέτου τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ἡ τονικὴ fa=mi². Ἡ μελωδία εἰς 8 μέτρα τῶν 4/8 καλύπτει ἓνα 15σύλλαβον στίχον καὶ ἔχει ἕκτασιν μιᾶς ἐβδόμης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

— "Ομορφα πὺν τραγουῶντας ἀντὶ τῆς παντομένης,
κάνει γιὰ δέκα λεύτερες καὶ πάλι κεραυσιμένη.

— "Ἐνα τραγούδι θέ' νὰ πῶ ἐπάνω στὸ κεράσι,
τ' ἀντρογόυνο πὺν θὰ γενῇ, νὰ ζήση, νὰ γεράση.

— "Ἀκου, νυφούλα, νὰ σοῦ εἰπῶ τί θὰ σοῦ μολογήσω,
σὰν τὰ ματάκια σου τὰ δυὸ νὰ ἔχης τὸ πονλί σου κλπ.¹

δ) Νανούρισμα (ἀρ. 4). Τοῦτο εἶναι ρυθμοειδές, ἀνήκει δὲ εἰς τὸν τρόπον τοῦ ρέ (ré=sol) Α' ἤχον τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησ. μουσικῆς, μὲ τονικὴν sol³. Ἡ ἕκτασις τῆς μελωδίας εἶναι μία τετάρτη. Τὸ α' μέρος καλύπτει ἓνα 8σύλλαβον στίχον καὶ τὸ β' ἓνα 7σύλλαβον.

¹ Βλ. συνέχειαν τοῦ κειμένου εἰς χ/φον, σελ. 164. Ε.Μ.Σ. ἀρ. εἰς. 14327, ἀρ. ταιν. 1062, Β., Τραγουδεῖ ἡ Δέσποινα Μόρου καὶ ὁμάς γυναικῶν ἀπὸ τὸν Πλάτανον.

Νάνι τοῦ Πηγα τοῦ παιδί, τῶν βασιλιά τ' ἀγγόνι,
 νὰ τὸ ἔξω· ἡ βασίλισσα γὰρ ἔχει τῶν ἀγγόνι.
 Νὰ τὸ δινε χρυσὴ φασκιά κι ἀλάχρυσά σεντόνι
 ἔ, ἔ, ἔ, ἔ, ἔ νὰ κἀν' νάν, νάν, νάν,
 νάνι, νάνι, νάνι, νάνι ὥσπου νὰ εἶ ἡ μάνα του
 νὰ τοῦ φέρ' ἀπ' οὔλα, οὔλα,
 τὰ φλουριά μὲ τὴν σακκούλα κλπ.¹

ε) Τραγοῦδια τῆς κούνιας (ἀρ. 5-6). Τὸ ἔθιμον τῆς κούνιας (αἰώ-
ρας) ἐσυνηθίζετο παλαιότερον εὐρέως εἰς τὰ χωρία τῆς Σάμου. Κατὰ πληροφορίας
τοῦ Δημ. Βούρα ἐκ τοῦ χωρίου Ἐνω Ἀρβανῖτες ὑπῆρχον δύο εἰδῶν κούνιες: ἡ
ἄνεμόκλα καὶ ἡ «σανιδόκλα». Ἡ ἀνεμόκλα ἀπετελεῖτο μόνον ἐκ κρεμαμένου
διπλοῦ σχοινίου, χωρὶς κάθισμα, ἡδύνατο δὲ νὰ καθίσῃ ἐπ' αὐτοῦ ἓνα μόνον ἄτο-
μον. Ἡ σανιδόκλα εἶχεν εἰς τὴν βάσιν της πλατὺ ξύλον ὥς κάθισμα, ὅπου ἐκά-
θητο δύο νεάνιδες, εἰς δὲ τὰ ἄκρα τῆς σανίδος ἴσταντο δύο νέοι. Κατὰ τὴν αἰώ-
ρησιν ἤδοντο πρῶτον ὑπὸ τῶν κορασίδων δίστιχα, τὰ ὅποια ἐπανελάμβανον οἱ
νέοι. Εἶναι ἐν χρήσει δύο μελωδίαί τῆς κούνιας: ὁ *μονὸς σκοπὸς* καὶ ὁ *διπλός*. Ὁ

¹ Βλ. συνέχειαν τοῦ κειμένου εἰς τὸ γ/φρον, σελ. 21. Ε.Μ.Σ. ἀρ. εἰς. 14217, ἀρ. ταιν. 1050 Ας. Νανοურიζει ἡ Μελοπομένη Λάνδρου, ἐτῶν 70, ἀπὸ τοὺς Ἄνω Ἀρβανῖτες.

σκοπὸς (ὕπ' ἀρ. 5) ἀνήκει εἰς τὸν χρωματικὸν τρόπον τοῦ sol μὲ τονικὴν sol². Ἡ μελωδία ἀντιστοιχεῖ εἰς 8 μέτρα τῶν 3/4 εἰς ἓνα στίχον 15σύλλαβον καὶ ἔχει ἑκτασιν μιᾶς ἐβδόμης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Πάτερ ἡμῶν κούνια ἑκατὰ, πάτερ ἡμῶν κούνια,
ἄγγελικόν σου τὸ κορμὶ εἶναι τὸ πνεύμα γέννησιν.

Τῆς κούνιαν εἶναι τὸ σκῆμα τῆς κούνιαν τὸ κλωνάρι,
κ' ἐκεῖνος ποὺ τὴν ἔκανε νὰ εἴς τὴν κλῆν καὶ ἄλλη κλπ.¹

Ὁ διπλὸς σκοπὸς (ὕπ' ἀρ. 6) εἶναι ρυθμοειδής, ἀνήκει δὲ εἰς τὸν χρωματικὸν τρόπον τοῦ sol μὲ τονικὴν sol². Ἡ πρώτη μουσικὴ περίοδος ἀντιστοιχεῖ εἰς ἓνα 15σύλλαβον στίχον ἄνευ παρεμβολῶν, ἡ δὲ δευτέρα καλύπτει ἓνα 12σύλλαβον, ἔξ ἑνὸς ὀκτασυλλάβου στίχου, προστιθεμένων 4 συλλαβῶν ἐπὶ πλέον. Τελικῶς ἐπαναλαμβάνεται ὁλόκληρος ὁ 15σύλλαβος ἄνευ παρεμβολῶν. Ἡ ἑκτασις τῆς μελωδίας εἶναι μιᾶς ὀκτάβας.

¹ Βλ. συνέχειαν εἰς χ/φον, σελ. 87. Ε.Μ.Σ. ἀρ. εἰς. 14256, ἀρ. ταιν. 1056 Α. Τραγουδεῖ ἡ Διαμαντούλα Μανωλάρα ἀπὸ τοὺς Μανρατζαίους

♩ ~ 80

AJ

Στὸ πα - ρα - δύ - ρι

πού 'σαι σύ γα - ρυ - φαλ -

Bj

λιά δὲν πρέ - πει για - τ'εἶ -

σαι σύ για - τ'εἶ - σαι

σύ γα - ρυ - φαλ - λιά

για - τ'εἶ - σαι σύ γα - α -

ρό - φαλ - λιά κι' ὅ - ποιος

περ - νᾶ - σὲ βλέ - πει

Ten

Στὸ παραθύρι πού 'σ' εἰς γαρυφαλλιά δὲν πρέπει,
γιατ' εἰς' εἰς γαρυφαλλιά κι ὅποιος περνᾷ σὲ βλέπει¹.

σι') Εἰς τὴν Σάμον διατηρεῖται ἀκόμη τὸ ἔθιμον τῆς μοιρολογήσεως τοῦ νεκροῦ ὡς κατὰ τὸ παρελθόν. Ἡ παρατιθεμένη μελωδία (ἀρ. 7) ἀνήκει εἰς τὸν τρόπον τοῦ fa, ἀντίστοιχον τοῦ Γ' ἤχου Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς,

¹ Χ/φον, σ. 88. Ε.Μ.Σ. ἀρ. εἰσ. 14257, ἀρ. ταιν. 1056 Α_β. Τραγουδεῖ ἡ Χαρίκλεια Πατατανίδου ἀπὸ τοὺς Μαυρατζαίους.

ὅστις εἶναι ὁμοιος μετὸν fa μείζ. τῆς Εὐρωπαϊκῆς. Ἡ τονικὴ sol³ = fa⁷. Ἡ μελωδία εἰς 12 μέτρα τῶν 2/4 καλύπτει ἓνα 15σύλλαβον στίχον καὶ ἡ ἐπὶ φθόγος, εἰς 4 μέτρα, ἓνα 8σύλλαβον.

Ἡ ἔκτασις τῆς εἶναι μία πέμπτη.

♩ ~ 124

1 Ἀχ! — Τί μοι-ρο-λό-ι — νὰ — σοῦ
 πῶ — καὶ τί — νὰ — σοῦ
 ταιρ- — γιά- — σω. 2 ἄχ! — Ποὺ ἄ-φη- — κες — τὸ
 σπί- — τι σου — καὶ τὰ — νοι- — κο- —
 κυ- — ριά — σου, νὰ — λη- — ξεις — κρῖ-μα ποὺ ἔ-κα- — νες.

Τον
 (x)

Ἀχ! τί μοιρολόι νὰ σοῦ πῶ καὶ τί νὰ σοῦ ταιριάσω,
 ἄχ! ποὺ ἄφηκες τὸ σπίτι σου καὶ τὰ νοικοκυριά σου,
 ν-ἀλήθεια κρῖμα ποὺ ἔκαμες!

Ἀχ! τί μοιρολόι νὰ σοῦ πῶ καὶ τί νὰ σοῦ ἐντίσω,¹
 ἄχ! ποὺ ἄφηκες τὸ σπίτι σου καὶ ἔχασες τὴ ζωὴ σου,
 κόρη νὰ καὶ κατενὰ κλπ..²

¹ οὐνιτίζω=ταιριάζω (λ. τουρκ.).

² Βλ. συνέχειαν εἰς γ/φον, σελ. 157. Ε.Μ.Σ. ἀρ. εἰς. 14322, ἀρ.ταιν. 1062 Α7. Μοιρολό-
 γει ἡ Ἀγγελινὴ Ρήγα ἀπὸ τὸν Πλάτανον.

Mission musicologique dans l'île de Samos (17 septembre - 7 octobre 1966)

par St. Caracassis

L'auteur a travaillé dans les villages de Pandrosson (ex-Ano Arvanites), Mavratzéi, Koumaradéi, Payonda, Karlóvassi et Plátanos où il a réalisé 133 enregistrements de chansons populaires sur bandes magnétiques. Il a recueilli également un matériel folklorique varié (légendes, coutumes, etc).

Parmi les chansons enregistrées, les chants funèbres (mirologues), les calandes (chansons de quête) les chansons de la balançoire et celles du carnaval présentent un intérêt particulier.

L'auteur nous donne ci-dessous la musique de sept mélodies populaires recueillies dans la région.

La première est une chanson de quête chantée par des groupes de jeunes gens le jour de l'Épiphanie dans la maison de leurs amis. Le mode est en ré (équivalent du 1er mode de la musique ecclésiastique byzantine) et la tonique fa² est transposée en ré². La mélodie correspond à un vers de 15 syllabes.

La deuxième chanson est un chant nuptial en sol (4ème mode ecclésiastique) et la tonique de fa² est transposée en sol². La mélodie de cette chanson correspond à un vers de 15 syllabes et le refrain (tsakisma) à deux vers de 8 syllabes.

La chanson n° 3 est également un chant nuptial dans le mode de mi (équivalent du 4ème mode ecclésiastique). La tonique fa=mi². La mélodie correspond à un vers de 15 syllabes.

La chanson n° 4 est une berceuse en rythme libre, en ré (ré=sol). Le premier motif correspond à un vers de 8 syllabes et le deuxième à un vers de 7 syllabes.

Les chansons n° 5 et 6 sont des chansons de la balançoire. La première est en sol chromatique et sa mélodie correspond à un vers de 15 syllabes. La seconde est en rythme libre et dans le mode chromatique, également en sol. Le premier motif correspond à un vers de 15 syllabes et le deuxième au second vers de 15 syllabes avec des répétitions.

La dernière chanson est un chant funèbre (mirologue) en fa et correspond au 3ème mode ecclésiastique qui est le même que le Fa majeur de la musique occidentale. La tonique sol²=fa². La mélodie couvre un vers de 15 syllabes et le refrain un vers de 6 syllabes.